

Hæftelsesansvaret for selvstændigt virkende tredjemænd uden for kontrakt

Holle, Marie-Louise

Document Version
Final published version

Publication date:
2020

License
Unspecified

Citation for published version (APA):
Holle, M.-L. (2020). Hæftelsesansvaret for selvstændigt virkende tredjemænd uden for kontrakt.

[Link to publication in CBS Research Portal](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us (research.lib@cbs.dk) providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Download date: 16. Jun. 2024

HÆFTELSESANSVARET FOR SELVSTÆNDIGT VIRKENDE TREDJEMÆND UDEN FOR KONTRAKT*

I. Hæftelsesansvaret

A. Introduktion til hæftelse i hvervforhold uden for kontrakt

Udgangspunktet er, at der ikke hæftes i hvervforhold uden for kontrakt. Når der statueres hæftelse, har det undtagelsens karakter, fordi der i retspraksis ofte ses at være tilbageholdenhed med at statuere strengt ansvar (herunder hæftelsesansvar) på ulovhjemlet grundlag. Der er flere grunde til, at man ikke lader en hvervgiver hæfte for sin hvervtagers skadeforvoldelse uden for kontrakt. Der foreligger ikke noget pligtforhold mellem hvervgiveren og den skadelidte i hvert fald ikke et sådant særligt pligtforhold, som en kontrakt skaber.¹

De retspolitiske overvejelser, der ligger til grund for arbejdsgiverens hæftelse iflg. DL 3-19-2, kan som hovedregel ikke begrunde hæftelsesansvar for en selvstændig hvervtager uden for kontrakt. Det gælder navnlig synspunktet om, i hvis interesse hvervet udføres, der fører til forskellige resultater i henholdsvis arbejdsgiverforhold og hvervgiverforhold. Synspunktet om forskel i økonomisk soliditet har ikke samme rækkevidde. Dertil kommer den velkendte forskel i instruktions-, kontrol- og tilsynsmyndighed. Der er en samfundsmæssig interesse i, at opgaver kan uddelegeres til selvstændigt virkende tredjemænd, uden at hvervgiveren dermed skal bære tabet, såfremt hvervtageren forårsager en skade. Der er i almindelighed en interesse i, at opgaver kan overdrages til dem, der kan løse dem på den mest hensigtsmæssige måde, uden at skadelidte kan gøre et erstatningskrav gældende mod hvervgiveren.

Synspunktet om hvervgivers hæftelse for hvervtager er udviklet i retspraksis, overvejende inden for særlige sagstyper. Retstilstanden er i vidt omfang baseret på enkeltstående domme, og den er derfor ikke fuldstændigt afklaret.² I første række undersøges derfor retspraksis om hæftelse inden for enkelte områder, der særligt har givet anledning til hæftelsesansvar uden for kontrakt (B). Analysen afsluttes med en sammenfatning (C).

B. Hæftelsesansvaret i hvervforhold

I en redegørelse for såvel ældre som nyere teori, har man en række domme at støtte sig til, idet hæftelsesansvar i hvervforhold ikke er og ikke har været reguleret på generel vis. Udgangspunktet er som sagt, at når der ikke foreligger særligt erstatningsbegrundende omstændigheder, hæfter hvervgiveren ikke for det erstatningsansvar, som hvervtageren måtte pådrage sig i delikt. Spørgsmålet

* Denne undervisningsnote er en lettere bearbejdet udgave af *M-L Holle, Hæftelsesansvaret for selvstændigt virkende tredjemænd* (2013, Karnov), pp. 80-97.

¹ *Von Eyben & Isager, Lærebog i erstatningsret*, s. 170.

² *Karnov, DL 3-19-2*, note (1) (b).

er derfor, hvad disse særligt erstatningsbegrundende omstændigheder er. Når der bortset fra lovhjemlede tilfælde af hæftelsesansvar/objektivt ansvar samt tilfælde, hvor hvervgiveren har handlet culpøst, må man falde tilbage på retspraksis. Der er tvivl om, hvor langt hæftelsesansvaret rækker og hvilke områder, der egentlig omfattes.

Pålægelse af et strengt ansvar (herunder også objektivt ansvar og hæftelsesansvar) er, som enhver ansvarsplægelse, udtryk for en risikofordeling. Spørgsmålet er, i hvilket omfang man kan undgå det strenge ansvar ved at uddelegere. Risikofordelingen bør være konstant, uanset om hvervgiveren har benyttet sig af underentreprenører. Ansvar, selvom der ikke er begået fejl, kan begrundes med, at risikoen på visse områder er kendelig for den ansvarlige, samt at visse risikotyper kan indregnes i driftsomkostninger og dækkes af en eventuel forsikring, sådan som det blandt andet fremgår af domme om ledningsbrud. Imidlertid er et strengt ansvar byrdefuldt for den ansvarlige, og det er derfor naturligt, at det kun indføres på begrænsede områder.

I vidt omfang er de tilfælde, hvor der pålægges hæftelsesansvar for selvstændigt virkende tredjemand, de samme i både ældre og moderne erstatningsretlig litteratur og retspraksis. Det drejer sig om: ansvar for vejes og andres færdselsbaners tilstand (1.), arrangøransvar (2.), ansvar for graveskader og ledningsbrud (3.) og spørgsmålet om ansvar for fast ejendom (4.).

1. Ansvaret for vejes tilstand

Ansvaret for veje og andre færdselsbaners tilstand er et strengt ansvar. Ansvaret omfatter såvel private som offentlige retssubjekter. Det er samtidig et område, hvor der er statueret ansvar for selvstændigt virkende tredjemands fejl i tilfælde, hvor der er sket skade på personer, som har færdes på veje og kommet til skade, efter en entreprenør har været engageret til at udføre arbejde (ombygning, reparation, vedligeholdelse af vejen), jf. til illustration U 1913.831 Ø, 1928.953 H, 1937.974/2 Ø, 1959.753 Ø, 1974.670 H, U 2000.1440 V.³ Det strenge ansvar for vejes forsvarlige tilstand begrundes med, at forsømte veje udgør en risiko for en større personkreds.⁴

Von Eyben og Isager bemærker i tilknytning til de foran nævnte domme, at retstilstanden har sammenhæng med, at det offentlige er den mest dominerende hvervgiver på området.⁵ I sagen fra 1928 bemærker landsretten: ”*Selv om der nu maa gives Amsraadet Medhold i, at de ikke i Medfør af DL 3-19-2 kan bære Ansvar for de af Entreprenøren som selvstændig Arbejdsgiver begaaede Fejl, findes disse Sagsøgte dog som den Myndighed, der har Raadigheden over og Tilsynet med Vejen, overfor Sagsøgeren at maatte bære Ansvar for, at Materialiet har været anbragt og er forblevet henliggende paa Vejbanen paa en Maade, der frembyder Fare for Færdslen paa samme*”. Man kan diskutere, hvorvidt landsretten særligt sigter til hvervgivers (amtsrådets) status af myndighed, eller om landsretten blot sigter til, at hvervgiver har rådighed over og tilsyn med vejen (et synspunkt, der i øvrigt først og fremmest kendes fra arbejdsgiveransvaret). Læsning af sagen fra 1959.753/1 Ø giver ikke nogen videre anledning til at antage, at Østre Landsret har lagt vægt på, at den ene sagsøgte er en offentlig myndighed.

Von Eybens og *Isagers* analyse af hvad dommene betyder på deres egne præmisser kan naturligvis tiltrædes: Ansvar for veje og andres færdselsbaners vedligehold og sikre tilstand i forbindelse med vejarbejde er et strengt culpaansvar, og der

³ *Von Eyben & Isager, Lærebog i erstatningsret*, s. 173; *Frost, Driftsherrens erstatningsansvar for entreprenørens forseelser udenfor kontraktsforhold*, s. 36 ff.

⁴ *Frost, Driftsherrens erstatningsansvar for entreprenørens forseelser udenfor kontraktsforhold*, s. 26 ff.

⁵ *Von Eyben & Isager, Lærebog i erstatningsret*, s. 174.

statueres hæftelse for selvstændigt virkende tredjemand på området. Disse forfattere opfatter tilsyneladende dommene som værende udtryk for et generelt strengt ansvar for vejes sikre tilstand. Der anføres hertil: ”*Det udstrakte ansvar for selvstændigt virkende hvervtager på det her under B beskrevne område* [=ansvaret for vejes og andre færdselsbaners tilstand] *kan meget vel have sammenhæng med, at det offentlige er en helt dominerende hvervgiver på området ...*”. Det er fastslået i retspraksis, at upåagtet aftalens indhold, så har en kommune tilsynspligt med veje og pligt til, at færdselsbaner holdes i forsvarlig stand. Dette ansvar kan ikke overdrages til en hvervtager, hvilket følger af mange års konsistent praksis i sager, hvor offentlige myndigheder har overdraget udførelse af vejarbejde og vedligeholdelse af veje til entreprenører.

Imidlertid er andre forhold end de nævnte (manglende vedligeholdelse, ikke forsvarligt tilrettelagt og forkert udført vejarbejde) egnet til at gøre vejene usikre. Tab opstået som følge af glideskader grundet manglende vintervedligeholdelse (glatførebekæmpelse og snerydning) har givet anledning til en række retssager. Skaderne er indtruffet på veje, hvor private og offentlige parter har forsømt at udføre vintervedligeholdelse.⁶

2. Arrangøransvaret

Arrangøransvaret er ligeledes et skærpet ansvar, og også på dette område har man kunnet konstatere, at der er pålagt ansvar for selvstændigt virkende tredjemands fejl. At arrangøren (hvervgiveren) ifalder hæftelsesansvar for hvervtagerens skadegørende handlinger begrundes med, at arrangementet for publikum fremstår som en enhed, jf. U 1928.494 H og U 1950.225 V.⁷

I formueretten kendes argumentet om, at den måde, hvorpå et forhold fremstår for omverdenen, kan medføre hæftelse. Det gælder særligt det i retspraksis udviklede aftaleretlige institut *adfærdsfuldmagten*. Det er en aftaleretlig hæftelsesform, der stiftes ved, at en person ved sin adfærd giver tredjemand berettiget grund til at antage, at vedkommende kan forpligte en anden. Når domstolene har afgjort, at der i en sag foreligger en adfærdsfuldmagt, er det sket af hensyn til en godtroende tredjemand.⁸ Den måde, hvorpå et forhold fremstår for omverdenen, kan også udgøre en stiftelsesmåde for erstatningskrav. I forbindelse med arrangøransvaret har skadelidtes forventning og opfattelse af forholdet mellem hvervtager og hvervgiver medført hæftelse i domspraksis.

I U 1928.494 H ifaldt arrangøren af et idrætsstævne erstatningsansvar en for selvstændigt virkende tredjemands fejl. I U 1950.225 V, blev arrangøren af folkefest pålagt hæftelsesansvar for en skade, der overgik en af tilskuerne. En selvstændig hvervtager (en fyrværkerifabrik) arrangerede fyrværkeri, og en raket beskadigede en tilskuers øje. Skaden var forårsaget af fyrværkerimesterens uforsvarlige adfærd, idet vedkommende ikke havde udvist tilstrækkelig påpasselighed ved affyringen af fyrværkeriet. Det forhold at arrangøren måtte have været forberedt på, at skaden kunne indtræde, talte yderligere for hæftelsesansvaret. Synspunktet kendes i øvrigt også fra amerikansk retspraksis.⁹

3. Ansvar for graveskader og ledningsbrud

Ansvar for graveskader er strengt, og undertiden fører det i retspraksis til hæftelsesansvar og objektivt ansvar. Dette gælder særligt, når udgravningen foregår på en risikobetonet måde eller i en dybde, der indebærer risici for skade på andres formuegoder. Særligt på baggrund af TDC-dommen

⁶ *Holle, Hæftelsesansvaret for selvstændigt virkende tredjemænd*, p. 199 ff.

⁷ *Von Eyben & Isager, Lærebog i erstatningsret*, s. 176.

⁸ Jf. særligt U 1969.380 H.

⁹ Eksempelvis *Hardy v. Brantley*, 471 So. 2d 358 (Miss. 1985); *Sykes Alexander, Recent Decisions*, s. 879 ff.

(U 1999.1821 H) er en afklaring af rækkevidden af hæftelsen for selvstændigt virkende tredjemand nødvendig.

Afgrænsningen mellem *skærpet* og *objektivt* ansvar er vigtig i forhold til spørgsmålet om hvervgivers hæftelse for hvervtager. Såfremt hvervgiveren er underlagt objektivt ansvar, har det objektive ansvar forrang for hæftelse, og afgrænsningen mister sin betydning.¹⁰ Objektivt ansvar opsluger hæftelse, så at sige. Mellem det objektive ansvar og det skærpede ansvar er der ikke vandtætte skotter: det er snarere to på hinanden følgende punkter på en skala. Et culpaansvar kan være så skærpet, at kravene til agtpågivenheden er så strenge, at muligheden for at undgå ansvar er meget ringe. Hæftelsesansvaret kan som retlig konstruktion på et givent område være en forløber for det objektive ansvar.

Foruden hvor der er direkte lovhjemmel, er objektivt ansvar også blevet statueret på ulovbestemt grundlag i retspraksis.¹¹ Ansvar, selvom der ikke er begået fejl, kan begrundes med, at risikoen på visse områder er kendelig for den ansvarlige, samt at visse risikotyper kan indregnes i driftsomkostninger og dækkes af en eventuel forsikring. Pålæggelse af et strengt ansvar er, som enhver ansvars pålæggelse, udtryk for en risikofordeling. Man ønsker at sikre dækning af skader opstået i sammenhæng med risikofyldte forhold. Således stilles skadelidte gunstigt, uanset om skadevolders handling eller undladelse er culpøs. Imidlertid er et strengt ansvar byrdefuldt for den ansvarlige, og det er derfor naturligt, at det kun indføres på begrænsede områder.¹²

I det følgende behandles graveskader og objektivt ansvar (a.), graveskader og hæftelsesansvar (b.) og objektivt ansvar for skader forvoldt ved ledningsbrud (c.).

a) Graveskader og objektivt ansvar

Ved en række *landsretsdomme* er bygherren/entreprisegiveren blevet pålagt *objektivt ansvar* med henvisning til, at skaden var forvoldt i forbindelse med udgravninger og piloteringer, jf. U 1951.178 V og U 1961.939 V.

I U 1951.178 V blev der statueret objektivt ansvar for skader opstået i forbindelse med pilotering. Landsretten anså skaderne for adækvate og for at kunne have været forebygget, ligesom fremgangsmåden ansås for særligt risikofyldt, og der blev også lagt vægt på, at piloteringen fandt sted i hvervgiverens interesse. Efterfølgende statueredes også objektivt ansvar i U 1961.939 V. Sagen drejede sig om en kommune, der ville udskifte en kloakledning og derfor foretog en ganske dyb udgravning i umiddelbar nærhed af skadelidtes ejendom. Retten lægger betydelig vægt på, at ”... *der er foretaget en meget dyb udgravning i ganske tæt afstand fra sagsøgerens ejendom, og hvor arbejdet er udført alene i sagsøgtens interesse, findes ansvaret for de opståede skader, selv om det, som sagen er forelagt landsretten, må lægges til grund, at der ikke foreligger uforsvarligt forhold ved arbejdets*

¹⁰ Von Eyben & Isager, *Lærebog i erstatningsret*, s. 170 f.

¹¹ Om farlig virksomhed og ansvar for selvstændigt virkende tredjemand, se fx Basse, *Forurennet jord*, s. 135 ff.

¹² Gomard, *Moderne erstatningsret*, s. 73.

udførelse, at måtte påhvile sagsøgte ... ". Synspunktet om i hvis interesse arbejdet udføres, og hvordan det eventuelt skal indvirke på ansvarsspørgsmålet diskuteres nærmere nedenfor.

Imidlertid brugte 1968 brugte Højesteret dog en *culpabegrundelse* i de sager, hvor bygherren/entreprisegiveren blev pålagt hæftelse for entreprenørens skadegørende handlinger, U 1931.708 og 1958.300/2 H. I Aalborg kloster-sagen (U 1968.84/2H) gjorde Højesteret op med sin egen praksis. Landsretten lagde som første instans til grund, at "... *pilotering ved pælenedramning uanset udførelsesmåden medfører en vis ikke ringe fare for rysteskader på omkringliggende ejendomme, navnlig når det som her drejer sig om et større byggeri, til hvis fundering der skulle foretages nedramning af et meget betydeligt antal betonpæle, og at skadevirkningernes radius ikke lader sig forudberegne. Uanset om sandsynligheden for sådanne skader på klostrets bygninger på grund af afstanden fra byggepladsen på forhånd måtte have stået som fjerntliggende, findes [bygherren], i hvis interesse, efter hvis anvisninger og for hvis regning arbejdet udførtes, og som havde mulighed for ved budgetteringen og planlæggelsen af arbejdet at indregne dækning af denne risiko, at burde bære omkostningerne ved sådanne af arbejdet forårsagede skader.*" I sin dom henviser en enig Højesteret også til landsrettens begrundelse med en tilføjelse om, at bygherren havde valgt den billigste metode, nemlig pælefundering, frem for den dyrere og sikrere pladefundering. Endvidere bemærker Højesteret, at den rådgivende ingeniør havde rådet bygherren til at tegne forsikring, der i givet fald kunne dække. Der er enighed i litteraturen om, at Højesteret herved statuerer objektivt ansvar.¹³ Imidlertid kunne man også forstå landsrettens begrundelse som udtryk for en culpabetragtning, jf. "... *som havde mulighed for ved budgetteringen og planlæggelsen af arbejdet at indregne dækning af denne risiko ...*".

I to domme (U 1973.595/3 V og 1975.388 H), der blev afsagt henholdsvis fem og syv år efter Aalborg kloster-dommen, som handlede om skader opstået i forbindelse med henholdsvis udgravning til et parcelhus og nedlægning af kloak, blev der ikke statueret objektivt ansvar. I 1973-sagen frifandtes både hvervgiver og hvervtager, fordi det krævede en særlig grad af sagkundskab at kunne have forudset, at skaden kunne indtræde. For så vidt angår sagen fra 1975, var der tale om en mere sædvanlig opgave, nemlig nedlægning af kloak i en vej. Udgravningen til kloakken frembød ingen særlig fare for de omkringliggende ejendomme. De alvorlige følger af skaden måtte derimod tilskrives, at den skadede ejendom var særlig sårbar.¹⁴ I en senere afgørelse, U 1999.526 Ø, anlagde landsretten på en gang entreprise- og naboretlige synspunkter, uden dette dog førte til, at der blev statueret objektivt ansvar, men kun culpaansvar: "*Efter en samlet vurdering af det for landsretten oplyste findes der ikke at foreligge sådanne særlige omstændigheder, at kærende uden lovhjemmel kan pålægges objektivt ansvar for den skade, der er sket på de indkæredes ejendom*". I fx U 2003.1972 Ø og FED 2003.2052 Ø culpabegrundelse for at pålægge ansvar.

I U 1983.714 H, fandtes hvervgiveren (en kommune) ikke at have handlet culpøst, men pålagdes alligevel erstatningsansvar på objektivt grundlag for alvorlige sætningsskader på nærliggende huse. Højesteret lagde i sin afgørelse særlig vægt på, at kommunen for det første havde været bekendt med

¹³ Der henvises til diskussion i *von Eyben & Isager, Lærebog i erstatningsret*, s. 179, note 26 samt *Gjerulff*, U 1968B 333.

¹⁴ *Gjerulff*, U 1975B 395.

naboejendommenes funderingsforhold, og at kommunen for det andet havde haft mulighed for tage risikoen i betragtning i både den tekniske og økonomiske tilrettelæggelse af arbejdet:

”Efter skønserklæringen findes risikoen for, at sådanne skader ville indtræde, dog ikke at have været så stor, at appellanten burde have valgt en anden fremgangsmåde ved arbejdets udførelse. Der findes herefter ikke grundlag for at tilpligte appellanten at erstatte skaderne som følge af begåede fejl eller udvist forsømmelse. Det må imidlertid lægges til grund, at appellanten var bekendt med jordbundsforholdene og med funderingsforholdene for bygningerne i området. Det tiltrædes herefter, at appellanten, som ved den økonomiske og tekniske planlægning af arbejdet havde mulighed for at tage risikoen for skadeforvoldelse i betragtning, er fundet erstatningsansvarlig for de betydelige skader på de indstævntes ejendomme”.

På baggrund af den nævnte domspraksis, med forbehold for rigiditet, kan man opstille tre (kumulative) betingelser for pålæggelse af objektivt ansvar: 1) Det drejer sig om en større udgravning/piloteringer eller lignende arbejde på fast ejendom, og 2) skaderne på naboejendommene er ikke ubetydelige og 3) bygherren var bekendt med risikoen for netop disse skader allerede ved arbejdets tilrettelæggelse. I norsk ret har *Nygaard* har formuleret tre betingelser for, at en risiko ved en virksomhed kan legitimere objektivt ansvar, nemlig at risikoen må være stadig, typisk og ekstraordinær.¹⁵

b) Graveskader og hæftelsesansvar

Ansvar for skade i forbindelse med udgravning giver anledning til, at der statueres hæftelsesansvar for en selvstændig hvervtagers fejl. I U 1991.347 V blev hvervgiveren pålagt ansvar for den skade, som hvervtageren havde forårsaget. Hvervgiveren (et naturgasselskab) havde engageret entreprenøren til at nedgrave naturgasledninger i fortovet på en vej. Stringent betragtet *kunne* skaden, der direkte fulgte af udførelsen af hovedhvervet (nedgravningen af naturgasledning), omfattes af ansvarsnormen objektivt ansvar, men skaden bestod i, at entreprenørens materiel havde forårsaget skader på asfalten på kørebanen.

Landsrettens begrundelse for hæftelsesansvaret var firleddet. Landsretten lagde *for det første* til grund, at naturgasselskabet var bekendt med, at vejbelægningen var ny og derfor særlig sårbar, men at dette ikke havde foranlediget til at der blev truffet særlige foranstaltninger i den retning; *for det andet*, at skaden kunne have været undgået, såfremt naturgasselskabet havde ført tilsyn med entreprenørens udførelse af arbejdet. *For det tredje* lagde landsretten vægt på, at arbejdet alene var udført i naturgasselskabets interesse. For det fjerde lagde landsretten vægt på *”naturgasprojektets særlige karakter”*.

Med den sidste udtalelse sigter landsretten muligvis til det forhold, at det drejede sig om en forholdsvis dyb gravedybde, som hvilket skadelidte og anførte. Landsretten angiver ikke noget om hensynenes indbyrdes vægtning. De to hensyn om henholdsvis bygherrens viden samt om det manglende tilsyn må vel isoleret betragtet være udtryk for culpasympunkter. Retten tillægger det en belastende virkning for entreprisegiver, at skaden formodentlig kunne have været undgået, såfremt der var taget hensyn til asfaltens sårbarhed, og såfremt der havde været tilsyn med entreprenørens udførelse af opgaven.

Når domstolene anlægger culpavurderinger i sager, hvor skaden er opstået i forbindelse med risikofyldt aktivitet, lægges der betydelig vægt på, hvilken anledning den ansvarlige havde haft til at

¹⁵ *Skade og ansvar*, s. 260ff.

undgå skaden, samt hvilken ulejlighed (herunder økonomisk udgift), dette i givet fald ville have medført for vedkommende, jf. U 1987.985 Ø og U 1964.1 H.¹⁶

I en senere afgørelse, FED 1999.2531 Ø, blev der pålagt objektivet ansvar, idet retten udtalte: ”... *må det lægges til grund, at appellanterne før entreprisekontrakten blev indgået, var bekendt med, at jordbundsforholdene i området var dårlige, og at der derfor skulle funderes ekstra dybt. Det tiltrædes herefter, at appellanterne, som ved den økonomiske og tekniske planlægning af byggeriet havde mulighed for at tage risikoen for skadeforvoldelse i betragtning.*”. I sagen om naturgasledningen havde entreprisgiveren både anledning (i kraft af den viden som blev givet om asfaltens sårbarhed) og lejlighed (idet entreprisgiveren vel uden større ulejlighed kunne have ført tilsyn med arbejdet).

Man kan kritisere afgørelsen om naturgasselskabet for at have anvendt princippet om hæftelse for selvstændigt virkende tredjemand på en skade, der ikke burde være omfattet af det objektive ansvar. Skaden var netop sket i forbindelse med kørsel af materiel og ikke i direkte forbindelse med entreprenørens hovedopgave (nedlægning af naturgasledning). Afgørelsen kan dog søges forsvaret på et mere abstrakt niveau. Skadelidte var en gadeforening (skaden var sket på en privat fællesvej). Naturgasselskabet havde engageret entreprenøren til at nedlægge en ledning for sig, og skaden havde ikke en klar, direkte tilknytning til hovedhvervet. I sagen var skadevolderen (entreprenøren) gået konkurs. Som det naturligvis altid er tilfældet i erstatningssager, skal tabet falde et sted. På denne baggrund forekommer det mere rimeligt, at naturgasselskabet bærer risikoen for entreprenørens skadegørende handling, end at gadeforeningen skal bære tabet.

c) Objektivet ansvar for skade forvoldt ved ledningsbrud

Skader forvoldt ved brud på forsyningsledninger er et område, der har givet anledning til, at ledningsejere er blevet pålagt objektivet ansvar. Indtil Højesterets dom U 1983.866 H var der dog tale om et præsumptionsansvar. I afgørelsen U 1963.806 H, fandt Højesteret, at ledningsejeren (en kommune) ikke havde afkræftet formodningen om, at kommunen på baggrund af det faktiske hændelsesforløb i lignende sager var ansvarlig for de forhold, der havde hidført skaden. Herved blev landsrettens dom blev stadfæstet; landsretten udtalte, at kommunen som ledningsejer var nærmest til at bære risikoen. I en senere afgørelse, U 1977.40 H, blev der også statueret objektivet ansvar for en kommune. Kommunen var ledningsejer af både en fjernvarmeledning og en vandledning, som der begge opstod brud på. Landsretten pålagde kommunen erstatningsansvar og udtalte: ”... *at sagsøgte som følge af de talrige tidligere brud på koldtvandsledningen burde have søgt at træffe særlige foranstaltninger for at forebygge gentagelser, samt til at sagsøgte efter at være gjort bekendt med de høje jordtemperaturer på stedet ikke straks skred ind for at forhindre eller begrænse en eventuel skade, findes sagsøgte ved uforsvarligt forhold at have pådraget sig ansvar for den ved ledningsbruddene forvoldte påregnelige skade.*” Højesteret kom til samme resultat, dog med en anden begrundelse, nemlig at kommunen som driftsherre, ejer og tilsynsførende burde bære tabet, når formodningen ikke kan afkræftes.

Præsumptionsansvaret opretholdtes indtil U 1983.866/2 H, hvor Højesterets flertal pålagde ledningsejeren objektivet ansvar, idet ”*Skader som følge af brud, opstået på den anførte måde, findes som en vandforsyningsudgift at burde bæres af appellant, der ejer det pågældende vandforsyningsværk med tilhørende ledningsnet, og som ved sin tekniske og økonomiske planlægning*

¹⁶ Von Eyben & Isager, *Lærebog i erstatningsret*, s. 109 f.

af driften har mulighed for at tage risikoen for sådanne ikke upåregnelige skaders opståen i betragtning.” Herved bruger Højesteret et driftsomkostningssynspunkt, idet det anføres, at kommunen som ledningsejer kan indrette sig økonomisk på risikoen for en sådan skade. Ligeledes blev der statueret objektivt ansvar i U 1983.895 H med en næsten identisk begrundelse.

I U 1999.1821/2 H statueredes der hæftelse for hvervtager. En entreprenør forårsagede skade i form af brud på kommunale vandledninger. Hvervgiveren og ledningsejeren var Tele Danmark. Højesterets flertal udtaler, at nedlægningen af kablerne frembød en risiko, der må siges at være i hvert fald typisk og ekstraordinær: ” ... finder vi det bevist, at kabelrørene, allerede da de blev nedlagt, var i en sådan fysisk kontakt med vandledningen - hvis beliggenhed var [hvervtager] bekendt - at dette var årsagen til ledningsbruddet. (...) Kabelrørene skulle anvendes til en offentlig forsyningsledning. De blev ført under en vej i betydelig dybde i nærheden af andre ledninger under anvendelse af en fremgangsmåde, der krævede iagttagelse af særlige forsigtighedsforanstaltninger til beskyttelse af tredjemand mod skader, der ville kunne indtræde såvel under arbejdets udførelse som efter dets færdiggørelse.”¹⁷ Hvervgiver ansås for ” ... som ledningsejer [at have] de tekniske og økonomiske muligheder for at begrænse og styre risikoen vedrørende arbejdets forsvarlige udførelse. På denne baggrund må Tele Danmark i forhold til tredjemand bære risikoen vedrørende arbejdets forsvarlige udførelse, også selv om det blev udført af [hvervtager] som selvstændig entreprenør. Tele Danmark hæfter derfor for [hvervtagers] uforsvarlige udførelse af arbejdet.” Der er tale om hæftelse, idet Tele Danmark blev tillagt regres mod hvervtageren.

Dommen har fået en del kommentarer, fordi den kan tolkes, som om den udvider anvendelsesområdet for hæftelse for selvstændigt virkende tredjemand. Rettens begrundelse for hæftelsesansvar forekommer at være taget fra det objektive ansvar, idet Højesteret henviser til, at bygherren har de økonomiske og tekniske styringsmuligheder. Entreprenøren havde handlet culpøst ved sin måde at nedlægge ledningen på.¹⁸ Gomard skriver i en kommentar til dommen, at man ikke kan være sikker på, hvad rækkevidden er, men at en mulig fortolkning kunne være, at hæftelsesansvaret med dommen kun er udvidet i tilfælde, ”*hvor bygherren har detailprojektet*”.¹⁹ I hvert fald forekommer begrundelsen i U 1991.1821 2/H at have mange lighedspunkter med de anførte domme om objektivt ansvar for ledningsbrud. Nøglebegrebet er påregnelighed, idet det altså er udslagsgivende, at hvervgiveren havde mulighed for at tage risikoen for skadeforvoldelse i betragtning.²⁰

I U 2000.1779 H ifaldt en kommune erstatningsansvar for de skader, som optrængende kloakvand fra en ødelagt kloakledning forårsagede. Højesterets begrundelse for at pålægge kommunen erstatningsansvar kan siges både at have en objektiv og en subjektiv side. Den objektive side er, at der blev pålagt ansvar fra et driftomkostningssynspunkt, idet Højesteret udtalte: ”*Skader som følge af et sådant materialesvigt findes som en udgift ved kloaksystemet at burde bæres af kommunen (...)*”. (Objektivt ansvar). Den subjektive side af afgørelsen er en culpabegrundelse i udsagnet om, at ”*[kommunen] ved sin tekniske og økonomiske planlægning af driften har mulighed for at tage risikoen for sådanne påregnelige skader i betragtning, jf. Højesterets dom af 18. august 1983 (UfR*

¹⁷ I 2004 indførtes der et digitalt ledningsejerregister, jf. lov nr. 119 af 24. februar 2004.

¹⁸ Ulfbeck, *Erstatningsretlige grænseområder*, s. 152 f.; von Eyben & Isager, *Lærebog i erstatningsret*, s. 186.

¹⁹ Gomard, *Moderne erstatningsret*, s. 82.

²⁰ Gomard, *Status i Dansk Erstatningsret*, s. 64 f.

1983.866).” Det vil sige, at hindringer, der er påregnelig for sælger, om end uundgåelig, ikke fritager for ansvar.^{21 22}

4. Spørgsmålet om ansvar for fast ejendom og for skader ved byggearbejde

Som hovedregel er ansvaret for fast ejendom ikke et område, der giver anledning til ansvar for selvstændigt virkede tredjemands fejl, smh. eksempelvis U 1937.785H, 39.784 2/H, 1964.59 H, 1953.433 H, FED 1995.1366 Ø. Dog kan der fra retspraksis nævnes U 1935.663 H, hvor ejeren af en skorsten blev erstatningsansvarlig for skade sket på en naboejendom som følge af, at skorstenen væltede. Skorstenen var repareret af en selvstændig entreprenør på en måde, der ikke var forsvarlig (skorstensejeren havde valgt det billigste tilbud). Denne dom er formodentlig også baseret på en betragtning om, at skorstensejeren selv var underlagt skærpet ansvar som følge af den risiko, skorstenen frembød, samt muligvis også naboretlige betragtninger. I U 1937.96 H blev der ligeledes statueret ansvar for en husejer, der havde overdraget tilsynet med en elevator til et grundejerselskab. Tilsynet var mangelfuldt, og en defekt elevatorlås var skyld i en alvorlig personskade. Begge afgørelser er i et vist omfang udtryk for culpabetragtninger.

Naboretlige betragtninger førte også til hæftelsesansvar i U 1981.564 V, hvor hvervgiveren havde engageret en hvervtager til at sprøjte med gift på sine arealer. Retten lægger vægt på, at sprøjtning med gift er led i den almindelige drift, det vil sige, at den delegerede opgave naturligt henhørte til hvervgiverens egne pligter, ligesom der lægges vægt på, at hvervgiveren selv fremskaffede sprøjtegiften. Man kan overveje, om der kan være et skjult culpasympunkt i, at hvervgiveren ”... *selv fremskaffede sprøjtevæsken*”.

C. Sammenfatning

Når man ser samlet på de ovennævnte sagsområder, er der nogle synspunkter der særligt synes at kunne begrunde hæftelsesansvar, nemlig synspunkterne om at driftsherren ikke kan overdrage ansvaret for sin tilsynsforpligtelse, at der består et særligt forhold mellem hvervgiver og skadelidte samt at det forhold at en opgave, der uddelegeres, naturlig hører til hvervgiverens virksomhed. Som nævnt kan det forekomme svært at begrunde hvervgivers hæftelse for hvervtager uden for kontrakt. Imidlertid kan en streng culpabedømmelse tale for hæftelsesansvar ud fra en betragtning om, at hvervgiver ikke skal kunne ”komme uden om ansvaret” ved at uddelegere. På grundlag af retspraksis’ hovedtendenser gælder det stadig, at det taler for hæftelsesansvar for hvervtager, at den skadevoldende handling er begået under udførelse af handlinger af ekstraordinær karakter, der frembyder en særegen fare. Dette gælder også tilfælde, hvor hvervgiveren, såfremt denne selv havde udført opgaven, ville have været underlagt strengt ansvar (eller omlægning af bevisbyrden). Navnlig i U 1999.1821 H lægges der vægt på, at hvervgiveren havde de tekniske og økonomiske

²¹ Gomard, *Moderne erstatningsret*, s. 79.

²² Von Eyben & Isager, *Lærebog i erstatningsret*, s. 183 f.; Andersson, *Fast ansvarsplacering för fasta risker från fasta ledningar på fast egendom*, s. 38.

styringsmuligheder. Det gælder for sager om graveskader, at der er en samfundsmæssig interesse i at få dækket tabet, da graveskader er bekostelige for samfundsøkonomien, både direkte (reparation) og indirekte (manglende forsyning).

Særligt sagerne om skader opstået som følge af ledningsbrud er relevante i forhold til offentlige myndigheder. Som nævnt oven for er der i retspraksis lagt vægt på, at kommunen er ejer, driftsherre og fører tilsyn med ledningerne og derfor er nærmest til at bære risikoen.²³ Tankegangen viste sig også i U 1928.953, der handlede om ansvaret for veje, og hvor en kommune blev pålagt at hæftelsesansvar for en selvstændig entreprenørs skadeforvoldelse. Den ovennævnte sag om den defekte elevatorlås (U 1937.96 H) tyder også på, at ansvaret for tilsynsforpligtelser ikke altid uden videre kan overdrages.

Det kan ligeledes tale for hæftelsesansvar, når pligten der overdrages, ligger inden for hvervgiverens egne pligter, jf. eksempelvis U 1981.564 V.²⁴

De andre forhold er culpa hos hvervgiveren, naboretlige synspunkter, betragtninger om sagkundskab og manglende tilsyn. Som tværgående betragtninger ses risikosynspunkter. Risikobetragtninger giver domstolene en mulighed for at anlægge en helhedsvurdering af situationen. Selvom det giver mening at udfinde de momenter i sagerne, der fører til, at der statueres hæftelse, så gælder det på dette område som på andre erstatningsretlige områder, at der foretages en helhedsbedømmelse af situationen.

²³ *Von Eyben & Isager, Lærebog i erstatningsret*, s. 186 ff.

²⁴ I samme retning *Nygaard, Skade og ansvar*, s. 248 ff.